

TEKSTİL KÜMELENME BÖLGESİ OLARAK MALATYA

Malatya As A Textile Clustering Region

Dr. Remzi HANILÇI¹Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR²

Cite As: Haniçli, R. & Akdemir, İ.O. (2021). "Tekstil Kümeleme Bölgesi Olarak Malatya", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:7, Issue:36; pp:1216-1233

ÖZET

Konum teorisine göre; kümelenme homojen bir sanayi sektörünün belirli bir coğrafi alana yığılmasıdır. Doğu illeri içinde önemli düzeyde sanayileşen Malatya, ülkedeki Ana tekstil kümelenmesine alternatif yığılma bölgesi, hem de tamamlayıcı bir bileşen olarak büyümektedir. Özellikle batı illerinde sanayi faaliyetlerindeki saçılma, taşınma ve yönelme alanları içinde avantajlı bir konuma sahip olan Malatya ili 2010 sonrasında bir çok firmanın yatırım yapması, gelişmenin sadece kamu, yerel dinamikler ve sanayiciler eliyle değil aynı zamanda diğer illerden gelen sanayi yatırımları ile de gelişmesini sağlamıştır. TÜİK verileri esas alındığında zayıf bir kümelenme eğilimi gösteren Malatya, istatistiklere yansımaya değer verilerin eklenmesi durumunda önemli bir tekstil kümelenme bölgesi olarak ortaya çıkmaktadır. TÜİK ve TİM gibi kurumların verileri esas alındığında yıllık ihracat-ithalat 400 milyon \$ civarındadır. Gerçekte ise 1 milyar \$ civarında bir ihracat ve ithalat söz konusudur. Yıllık 50 bin ton civarında pamuk işlenen ilde önemli düzeyde hammadde kullanılmaktadır. İplikten, dokumaya, dokumadan hazır giyime tekstilin her alt sektöründe bir bütünleşme sağlanmıştır. Malatya'daki gelişen tekstil kümelenmesi Orta Asya, Mısır ve son dönemde Elazığ, Adıyaman ve Diyarbakır'a da saçılarak bu illerde de tekstilin gelişmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Lokasyon Teorisi, Sanayi Coğrafyası, Tekstil Sanayi, Sanayi Kümeleme, Malatya,

ABSTRACT

Malatya province, which has industrialized significantly among the eastern provinces, creates significant differences compared to the provinces in the region. Malatya province, which has an advantageous position in the areas of scattering, transportation and orientation in industrial activities, especially in western provinces, has made the development not only by the public, local dynamics and industrialists, but also by industrial investments from other provinces, as many companies have invested after 2010. Malatya, which shows a weak clustering tendency based on TUIK data, emerges as an important textile clustering region if data that is not reflected in the statistics is added. Based on the data of institutions such as TÜİK and TİM, annual export-import is around \$400 million. In reality, there is an export and import of around \$950 million. A significant level of raw material is used in the province, where 50 thousand tons of cotton is processed annually. An integration has been achieved in every sub-sector of textile, from yarn to weaving, from weaving to ready-made clothing. The developing textile cluster in Malatya has spread to Central Asia, Egypt and recently Elazığ, Adıyaman and Diyarbakır, enabling the development of textile in these provinces.

Keywords: Location Theory, Industrial Geography, Industry Cluster, Textile Industry, Malatya,

1.GİRİŞ

Konum Teorisi ve kümelenme-yığılma hatta erişilebilirlikte yer seçimi yer çekimi tartışmaları, Coğrafya biliminin en eski tartışma konuları olarak günümüze kadar gelmiştir. Amerikan bilimsel yaklaşımına göre, Coğrafya biliminin ilk bilimsel modelidir (Wheeler vd., 1998). Sanayi lokasyonu ve kümelenme kavramına ilk olarak yer veren Marshall'a göre kümelenme; homojen bir sanayi sektörünün belirli bir coğrafi alana yığılması biçiminde tarif edilmiştir. Özellikle ticarethanelerin konumu yerini sektörel bir ortak konumun, fayda ve kar maximizasyonu için gereklilik olarak gösterilmiştir (Marshall, 1890). Daha sonra Alfred Weber (1909) tarafından güncellenen biçimi hala bilim dünyasında kümelenmeyi açıklayan önemli bir yaklaşım olarak kabul görmektedir.

¹ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ/ Türkiye

 0000-0003-0796-434X

² Fırat Üniversitesi İSBF Coğrafya Bölümü, Elazığ/ Türkiye

 0000-0002-3767-3984

Endüstride hammadde ve mamulün erişim maliyetine bağlı olarak işletmeler konumlarını belirlemelidir. İşletmelerin ürettikleri mamulün maliyeti bu ürünü üretmek için gerekli girdilerin değerinden fazla ise pazara yakınlık esas olmalıdır. Maliyet değeri, mamul değerinden yüksekse, işletmeler girdi maliyetine uygun yeri konum olarak seçmelidir. Harris ise (1954) işletmelerin hammadde ve girdi maliyetlerini düşürecek şekilde konumlanmalarının esas olduğunu vurgulamıştır. Bir dönem gündeme gelmeyen model Krugman'dan sonra iktisat ve Coğrafya bilimlerinde yeniden tartışılır hale gelmiştir. Ülkemizde de Yavan'ın tezi (2006) ve makaleleri (2012), Türkiye'de sanayi ve kümelenmeye ve ilkelerine dikkat çeken araştırmalardır.

Harris'in işletmelerin hammaddeye yakın olma esasına dayalı yaklaşımın Türkiye'de daha belirleyici olduğunun göstergelerinden birisi Malatya tekstil sanayisidir. Aynı ya da benzer tekstil kolunda faaliyet gösteren, coğrafi olarak birbirine yakın, birbirleriyle işbirliği ve rekabet halinde olan üretici firmalar, Malatya Sanayi ve Ticaret Odasının 2020 yılı kayıtlarına göre 1.148 sanayi tesisinin yer aldığı ilde, ekonomik faaliyetler içinde imalat sanayi önemli bir ağırlığa sahiptir³. Gıda ve tekstil sektörleri başta olmak üzere diğer sektörlerinde gelişme göstermesi sanayi faaliyetlerinin bir kümelenme oluşturmasını sağlamıştır. Özellikle gıda sanayi içinde kayısı işleme tesisleri ile tekstil sanayindeki entegre firmaların sektörlerinde uzmanlaşma göstermeleri ve dünya ile rekabet edebilmeleri il sanayisinin önemli bir ölçüğe erişmesini sağlamıştır. 2012 yılında Malatya'da gıda sanayinde 384, kimya sanayinde 57, metal eşya ve makine sanayinde 114, orman ve mobilya sanayinde 35, taşa ve toprağa dayalı sanayide 92, tekstil ve deri sanayinde 143 ve diğer sanayi tesisleri 43 tesis olmak üzere toplam 868 tesis faaliyet göstermektedir (MSTO, 2012; Saha Anket Çalışması, 2012, Tablo 1).

Tekstil sektörü Malatya ilinde yerleşmiş ve il ekonomisindeki en önemli sektörlerden biridir. Sektörün Malatya'da kümelenmesinde ve tesislerin ili tercih nedeni olmasında işçi maliyetlerinin düşük olması, Türkiye ve Dünya çapındaki köklü firmaların olması, devlet teşvikleri (sigorta, enerji), sektörün Osmanlı Devleti dönemindeki üretim bölgelerinden biri olması⁴, sermaye birikiminin sağlanmış olması, yetişmiş olan kalifiye işçi varlığı, geçmiş yüzyıllardan kalan tekstil kültürü, kamu tesislerinin(Sümerbank) sektörel yapıyı oturtması ve güçlendirmesi yatırım sebebi olarak ortaya çıkmaktadır.

2012 yılında Malatya ilinde tekstil sektöründe 143 firma faaliyet göstermektedir⁵. Sayısal, oransal olarak ve oluşturduğu katma değer ile ilde en önemli sektörlerden biri olan tekstil sektörü, önemli düzeyde istihdam sağlamaktadır. Malatya'da sanayinin ilk geliştiği sektörlerden biri olan tekstil sektörü ilin vizyonunun belirlenmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır. İlde sayısal olarak gıda sanayi tesisleri çoğunlukta ise de istihdam ve diğer birçok özellik açısından tekstil sektörü her alanda üstünlüğünü göstermektedir.

Tablo 1: Malatya'daki Tekstil Sanayi Tesislerinin Sektörel Bölünüşü ve Çalışan Sayısı (Kasım 2021)

Sektörler	Hazır Giyim	Örme	Deri ve Ayakkabı	İplik - Dokuma	*Diğer	Toplam
Tesis Sayısı	121	25	10	32	15	203
Çalışan Sayısı	12.185	1.757	228	5.598	240	19.008

Kaynak: Saha Anket Çalışması 2012; MSTO, 2012 *Diğer: Baranda, vs üretimi

İhracat rakamları olarak gıda sanayi içindeki kayısı işleme tesisleri önde olmasına rağmen gerçek anlamda ili omuzlayan, lokomotif görevini gören sektör tekstil sanayidir. Tekstil sanayinde sağlanan teknoloji transferi, istihdam edilen kişi sayısı, oluşturulan katma değer, kurumsallaşan şirket sayısı, ihracat alt yapısı, makine parkı birikimi, yetişen kalifiye elaman, tabana yayılan bilgi

³ Malatya Sanayi ve Ticaret Odası'nın kayıtlarının düzenlenmesi sonucunda elde edilmiştir. Faaliyette olmayan, kapanmış, büro tarzı şirketler... kapsam dışı bırakılmıştır.

⁴ Malatya ve çevresindeki illerde tekstilin geçmiş yüzyılları hakkındaki durumu için bakınız. Pamuk, Ş. 2005; Quataert, D. 1999; Aksoy, E; Bülent, E. 2019

⁵ SGK, TÜİK, MSTO, TİM gibi kuruluşlardaki veriler farklılık gösterebilmektedir. Sayım dönemlerindeki uyumsuzluk, sayımlarda tesislerin adres beyanlarındaki farklılık, tesis ölçekleri gibi nedenlerden dolayı verilerde farklılık göstermektedir.

birikimi, oluşturulan sermaye vs belirgin olarak tekstil sanayi önde yer almaktadır. Kayısı sanayindeki düşük işleme miktarı ve kayısının çoğunlukla kurutulmuş olarak ihraç edilmesi, kayısı sanayinde gerçek anlamda tarım sanayi bütünleşmesinin sağlanmasına neden olmaktadır.

Malatya İlinde tekstil sektörü, ölçek ve alt sektörler olarak 5 guruba ayrılmaktadır. Sayısal olarak en fazla tesis hazır giyim sanayine dayanan tesislerden oluşmaktadır. 143 tesisin 72'si hazır giyim, 16'sı örme kumaş, 9'u deri ve ayakkabı, 13'ü iplik, dokuma ve hazır giyim ünitelerinin genelini oluşturan büyük ölçekli tesislerden(grup şirketleri olması nedeniyle kayıtlarda toplamda 27 firma olarak görülmektedir), 19'u ise diğer tekstil firmalarından oluşmaktadır (tablo 1).

Harita 1: Türkiye'deki Tekstil Kümeleri,
Kaynak: BSTB 2015/2: 11

Malatya'da gıda(kayısı) ve tekstil sektörlerinde başarılı kümelenme örnekleri diğer sektörler içinde çekici bir unsur oluşturmuş ve gıda ve tekstil sanayisi kadar olmasa da makine ve diğer sektörlerde de önemli gelişme ve ihracat rakamları elde edilmiştir.

Türkiye'deki tekstil kümelerine bakıldığında doğu illeri arasında Malatya'nın diğer doğu illerinden ayrıldığı görülmektedir. Belli başlı merkezlerde toplanan tekstil sanayi buldukları alanda diğer sanayi sektörlerini de etkileyerek bir sanayi kümelenmesinin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Batı bölgelerindeki nüfus, ulaşım avantajları, kalifiye elaman, geçmiş yüzyıllardan kalan birikim, liman fonksiyonu ve diğer sanayi kümelenmelerindeki yığılmanın etkisi vs avantajlı olan batı illeri yanında Malatya'nın bir tekstil yığılma bölgesi olarak ortaya çıkması oldukça önemlidir (harita 1).

2. TEKSTİL SANAYİNDE LİDER ÜLKE TÜRKİYE

2001 yılında 362,4 milyar \$ olan dünya tekstil ihracatı, 2010 yılında 602 milyar \$, 2019 yılında ise 1.088,1 milyar \$ yükselmiştir. Türkiye ise dünya tekstil ihracatı içinde %3,6 - 4'lük bir paya sahiptir (BSTB 2012: 5;DPT 2018:107). Genel olarak Türkiye'deki imalat sanayi içinde toplam girişimcilerin yaklaşık % 25'i ile toplam istihdam edilen kişi sayısının da yaklaşık % 28'ini tekstil sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır(DPT 2018:2).

Türkiye'de tekstil ve hazır giyim sanayinin temelleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde atılmıştır. Dokuma konusunda Denizli ve Tokat, ipekli ürünler konusunda da Bursa bölgesinde küçük işletmeler halinde üretim yapılmıştır. 1915 yılında önde gelen 22 kamu sanayi işletmesinin 18'i, 28 anonim şirketin 10'u, 214 özel sektör işyerinin 45'i ve toplam 264 sanayi işyerinin 73'ü bu sanayide faaliyet göstermektedir(STB 2010:3; Ökçün G. 1970).

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Sümerbank'ın kuruluşu ile birlikte tüm tekstil ve konfeksiyon fabrikaları ve atölyeleri bu kuruluş çatısı altında toplanmıştır. Sümerbank yaptığı yatırımlar ve yetiştirdiği personelle özel sektöre öncülük etmiş Sümerbank'ta oluşan birikimin zaman içinde özel sektöre de aktarılması sağlanmıştır. 1950'li yıllarda başlayan özel sektör yatırımları zaman içinde gelişmiş, zamanla kamunun bu alanda üretici rolü azalmıştır. 1952 yılında sektör üretimi içinde yüzde 28 olan özel sektör payı 1962 yılında yüzde 62'ye, 1990 yılında ise yüzde 90'ın üzerine çıkmıştır. Günümüzde kamunun bu sektörde payı kalmamıştır. Sektörde, 1950'li yıllardan sonra özel sektörün öncülüğünde gelişim başlamış ve 1960'lardan sonra sentetik elyaf üretimine başlanmıştır (STB 2010:3).

2010 SGK verilerine göre Türkiye'de tekstil ürünleri imalatına dayanan 14624 işletmede 356 477 kişi, giyim eşyaları imalatına dayanan 28411 işletmede 390 140 kişi, deri ve ilgili ürünlerin imalatına dayanan 5140 işletmede 46 163 kişi ile toplamda ise 48175 işletme 792 780 kişi istihdam edilmektedir (SGK, İşyeri ve Sigortalılara Ait İstatistikler, 2010-2020).

Tablo 2: Türkiye ve Malatya'da 2010-2020 Yılları Arasında İşyeri - Çalışan Sayısı (2010-2020)

Sektörler	2010				2015				2020			
	Malatya		Türkiye		Malatya		Türkiye		Malatya		Türkiye	
	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Tekstil Ürün. İma.	72	6.149	14.624	356.477	80	5.451	17.050	420.927	93	6.642	17.751	460.399
Giyim Eşya. İma.	112	3.330	28.411	390.140	120	6.139	33.265	482.816	221	12.052	35.934	608.587
Deri ve İlgili Ürün İma.	18	76	5.140	46.163	16	230	6.550	60.716	16	345	6.557	66.785
Sektör Toplamı	202	9.555	48.175	792.780	216	11.820	56.865	964.459	330	19.039	60.242	1.135.771

Kaynak: SGK, İşyeri ve Sigortalılara Ait İstatistikler, 2010-2020

2015 yılında Malatya ve Türkiye'deki tekstil sanayi gelişmeye devam etmiştir. 2015 öncesinde ihracat rakamlarında önemli bir değişiklik olmamasına rağmen Malatya ve Türkiye'de tekstil sektöründeki kümelenme büyümesini sürdürmüştür (tablo 2). Malatya'da tekstil sektöründe önemli bir büyüme ve yığılmanın olduğu dönemlerden biride 2020 ve öncesidir. Bu dönemdeki büyüme, Türkiye'deki ortalamalarının çok üzerindedir. 1970 ve 1990 yıllarda başlayan ve sonrasında kümelenen tekstil sektörü, 2020 ve öncesinde Türkiye ortalamalarının üstüne çıkarak büyümesini devam ettirmiştir (tablo 2).

3. MALATYA'DAKİ TEKSTİLİN SANAYİNİN BAŞLICA BÖLÜMLERİ

Tekstil sanayinin kümelendiği Malatya'da, tüm alt sektörleri görmek mümkündür. İl genelinde büyük, orta ve küçük işletme yapılarının tümü ile karşılaşmaktadır. Farklı ölçekteki bir çok tesisin bir arada bulunması rekabetten ziyade bütünleşmeye yönelik bir yapı şeklindedir. Birbirini tamamlayan bu tesislerde üretim yapıları ve çalışma sistemleri birbirine oldukça benzemektedir. İplik üretiminden hazır giyim sanayine kadar olan tüm aşamalarda uzmanlaşan sektör Türkiye ve Dünya'da belirleyici bir konumdadır.

Tekstil sanayinin her alt sektöründeki kalifiye elaman, makine parkı, sermaye birikimi, yurtdışı pazarlardaki rekabet gücü, ihracat altyapısı, lojistik vs alanlardaki avantajları sayesinde Malatya'daki tekstil sektöründeki bir çok firmada optimal büyümenin son sınırına ulaşılmasını sağlamıştır. Bu aşamaya gelen firmalar büyümelerini tekstil sektörü dışındaki inşaat, haberleşme gibi sektörlerle kaydırmaya başlamışlardır.

3.1. Konfeksiyon (Hazır Giyim) Sanayi

Konfeksiyon sanayi emek yoğun sektörlerden biridir. İldeki tekstil sektörünün tümünde çalışan toplam kişi sayısı 10692 kişidir. Yapılan saha çalışmasında bu sayının 12000 kişi civarında olduğu görüldü. Saha çalışmaları ile Malatya Sanayi Ticaret Odası arasındaki veri farklılaşmasının nedenleri; tesislerdeki kapasite artışları, kayıt dışılık, dönemlik çalışanların tam olarak istatistiklere yansımaması, sektördeki daralma ve genişleme dönemlerinde üretilen ürün miktarı ve çalışan sayısında azalma veya artışlar en önemlisi de kapasite raporlarının 3 yılda bir yenilenme

zorunluluğu nedeniyle tesisler ile ilgili verilerin güncel olmaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Fakat bu sayının 2010 yılı sonrasındaki sektörel genişleme ve verileri elde edilemeyen tesislerdeki sayısında eklenmesi ile 14.000 çalışanın üzerine çıkacağı düşünülmektedir (saha anket çalışması, 2020).

2012 yılı Malatya Sanayi ve Ticaret Odası verilerine göre tekstil sektöründeki istihdam edilen 10692 kişiden, yaklaşık 4000 civarındaki kişi konfeksiyon sektöründe çalışmaktadır. Malatya'da çalışan kişi sayısı açısından en fazla farklılığın belirdiği konfeksiyon sanayinde istihdam edilen kişi sayısı 5000-5500 kişi arasında tespit edilmekle birlikte bu sayının ulaşamayan tesislerdeki sayısında eklenmesi ile 5500 kişiyi de geçeceği düşünülmektedir.

Malatya'da konfeksiyon üretimine dayanan tesislerin kuruluş dönemi 1970'li yılların sonlarıdır. Kuruluş dönemleri oldukça geriye giden konfeksiyon sanayinin gelişim dönemleri 1990, sıçrama dönemleri ise 2000 sonrasına denk gelmektedir. Malatya'da hazır giyim sanayine dayanan toplam 72 tesisin sadece 11'nin 2000 öncesine ait olduğu göz önünde bulundurulursa 2000 sonrası dönemin önemi ortaya çıkacaktır. 2000 öncesinde 500-1000 kişi arasında çalışan entegre nitelikli tesislerin açılmış olması ilde konfeksiyon sanayinin sıçrama öncesindeki gelişim dönemini göstermektedir. 2000 öncesinde hazır giyim tesislerin sayısal olarak az gözükmesinde tesislerin ekonominin daraldığı dönemlerde kapanmaları ve zarar eden tesislerin farklı isimlerle yeniden açılmasıdır. Malatya'da hazır giyim tesislerinin sayısal olarak fazla gözükmesinde özellikle 2000 sonrasında 30-50 kişi arasında çalışan atölye tipi işletmelerin fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

1998 ve 2008'in sonu ile 2009 yılında etkili olan dünya genelindeki krizler ildeki tesislerin üretimlerinde önemli düzeyde azalmaya hatta 1998 krizinde Malatya'da bir kısım entegre olan tesislerde üretimin durmasına neden olmuştur. Bu dönemlerde ilde açılan tesis sayıları da belirgin bir azalış göstermiş, krizin bittiği ve etkilerinin üzerinden yavaş yavaş atılmaya başlandığı ve kayıpların telafi edilmeye başlandığı 2010 yılında tesis sayılarında da önemli artışlar kendini göstermektedir. Dolayısıyla Malatya'da konfeksiyon üretimine dayalı tesislerin gelişimi ile Türkiye'deki gelişim paralellik göstermektedir. Malatya'da konfeksiyon üretimine dayanan tesis sayılarında artış olmasına rağmen 2005-2010 arasında kar marjı daha yüksek yatırım alanlarının çıkması Türkiye ve Malatya ili genelindeki bir kısım entegre olan tekstilcilerin telekom, enerji gibi sektörlerle kaymasına ve büyümelerine bu alanlarda devam etmelerine neden olmuştur⁶ (Saha Anket Çalışması, 2012).

Malatya'da hazır giyim sanayinde üç farklı yapı ortaya çıkmaktadır.

- İlk grup ağırlıklı olarak İstanbul ve İzmir gibi illerdeki Türkiye ve Dünya çapındaki firmaların Malatya'daki kendilerine bağlı fason çalışan firmalar,
- ikinci grup Malatya'daki entegre olan firmalara bağlı tesisler, üçüncü grup ise İstanbul'da işi öğrenip Malatya'da 30-50 kişinin çalıştığı atölye tipi fason çalışan firmalardan oluşmaktadır.
- Son gruptaki firmalar atölyecilik altyapısından gelen kişilerin açtıkları firmalardır. İlk iki grup sayısal olarak sınırlı olmalarına rağmen bu tür tesislerin büyük ölçekli olması ve çalışan sayısının genelde 500 kişinin üzerinde olması nedeniyle ildeki hazır giyim sektöründe önemli bir ağırlık oluşturmaktadırlar.

İlde dünya çapındaki tekstil firmalarının bulunması Türkiye'deki farklı illerde bulunan firmalarında Malatya'ya yönelmesinde önemli bir etken oluşturmaktadır. Konfeksiyon sanayinin Malatya içinde dağılışında kümelenmeler ortaya çıkmaktadır. 72 tesisin 30'u OSB'lerde, 33'ü ise Malatya'da belli alanlarda toplanırken (Cezmi Kartay Caddesi Sarıciöğlü Mahallesi gibi) diğer 9 tesis ise sanayi siteleri ve şehrin farklı alanlarında dağılış göstermektedirler (harita 2). Organizelerin dışında tesislerin ilk ve en çok yoğunlaştığı alanların başında Cezmi Kartay Caddesi civarı gelmektedir. Bu

⁶ Ekonomik krizlerle ilgili, Aykut Kibritçiöğlü, Cem Dişbudak, C. Erdem Hepektan, M.C. Danacı-Osman Uluyol'un, çalışmalarına bakınız.

FOTO 1: CEZMİ KARTAY CADDESİ VE CİVARINDAKİ BİNA ALTI KONFEKSİYON ÜRETİM TESİSLERİ, 2013

3.2. Dokuma (Örme) Sanayi

Malatya'daki tekstil sektörü içinde ikinci alt grubu oluşturan dokuma (örme) sanayi tesislerinin toplam sayısı 16 adettir. Bu tesisler tekstil sanayisi içinde büyük ölçekli tekstil firmalarına fason olarak çalışma eğilimindedirler. Aldıkları ipleri kumaşa çeviren tesislerin hammadde ve pazarlama üniteleri genelde yoktur.

Çoğunlukla mikro ve küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı sektörde çalışan kişi sayısı ve ölçek olarak konfeksiyon sanayine benzese de çalışma özellikleri açısından iplik üretim tesisleri ile entegre tesisler arasında kalan, çoğunlukla kapasite kullanımının farklılaşmasında denge süreci gören bir yapıda olma eğilimindedirler. Makine yoğun, iş gücü yoğunluğunun ise az olduğu bir tekstil alt ünitesi olarak beliren örme(dokuma) sanayi özellik ve yapı olarak ilde belli bir dağılım içerisinde. Üretim kapasitelerine göre bir dağılım yapısının ortaya çıktığı ilde yıllık genelde 600 tonun altında üretim yapan tesisler Özsan Sanayi Sitesinde, yıllık ortalama 600 ile 1500 ton arasında üretim yapan tesisler ise organizelerde yer almaktadırlar. 16 tesisin 8'i organizelerde, 5'i Özsan Sanayi Sitesinde 2'si Malatya Yeşilyurt ilçesinin Gedik Mahallesi'nde diğer 1 tesis ise şehirsiz alan içinde yer almaktadır (harita 2).

Örme sanayindeki 16 tesiste istihdam edilen toplam çalışan sayısı 200 kişi civarındadır. Tesislerin kuruluş dönemleri 1990'lı yılların başlarıdır. Bu yıllarda kurulmaya başlayan tesisler gelişim dönemini de yine 1990'lı yıllar içinde sürdürmüştür. Tesis sayısı olarak konfeksiyon sanayisi kadar varlık gösteremeyen sektör tamamıyla İstanbul ve Malatya'daki firmalara fason olarak çalışmaktadır.

Foto 2: Malatya'daki Tekstil Fabrikalarında Üretim Aşamaları,
Kaynak: Karagözler Tekstil Fabrikası, 2012.

3.3. İplik(iplik, dokuma, boyama, konfeksiyon) Sanayi

Malatya'daki tekstil sektöründeki üçüncü grubu iplik üretimine dayanan tesisler oluşturmaktadır (Bu tesisler iplik üretim tesisleri olmakla birlikte tamamıyla tüm üretim aşamalarının olduğu entegre tesislerdir) . İlde iplik üretimine dayanan 13 tesis(grup şirketleri olması nedeniyle kayıtlarda toplamda 27 firma olarak görülmektedir) faaliyet göstermektedir. Üretilen ürün miktarı ve çalışan kişi sayısı açısından genelde KOSGEB kapsamından çıkmış büyük ölçekli olan tesislerden oluşmaktadır. 13 tesisden 10'u organizeerde, yer alırken diğer 3 tesis şehirseld alanda dağılışı göstermektedirler.

Yıllık iplik üretimi 20-30 bin tona civarında olan tesislerin varlığı iplik üretim tesislerinin ulaştığı sektörel büyüklük açısından önem taşımaktadır. Pamuktan konfeksiyon sanayine kadar olan tüm aşamaların bir çoğunda etkin olan bu entegre tesisler Malatya ve Türkiye'nin değil dünyadaki en büyük tekstil fabrikaları niteliğindedir. İplik, dokuma, boyama ve konfeksiyon ünitelerinin birçoğunun bulunduğu tesisler üretim aşamalarında tam bir entegrasyon sağlamayı başarmışlardır. Tekstil sektöründeki baş, gövde ve kuyruk yapılanmasının Malatya'da da görülmesi entegre tesislerdeki genel yapıyı ortaya koymaktadır (DPT 2007: 172). Kuruluş tarihleri 1972'ye kadar inen sektör gelişimini 1980 ve sonrasında diğer tesislerin kurulması ile devam ettirmiştir. Malatya'da tekstil sektöründe 13 entegre tesise bağlı 27 şirket bulunmaktadır. Bu tesislerde çalışan toplam kişi sayısı kayıtlarda 6140 kişi civarında görülmekle birlikte 2010 yılı ve sonrasında tesislerin % 100 kapasite ile çalışmasının da etkisi ile bu sayı 7200 civarında tespit edildi.

Entegre tesislerin geneli Malatya I. Organize yer almaktadırlar. I. Organizenin dolmuş olması ve özellikle aşama aşama büyüyen tekstil fabrikalarının entegre aşamasına gelmeleri ile alansal problemler yaşamaları genelde paralellik taşımaktadır. Malatya'daki I. Organize yatay genişlemenin mümkün olduğu tesislerde sonradan eklenen ünitelerin uyumsuzluğu dikkat

çekmektedir. Planlı büyümenin değil de büyümeye bağlı veya büyüme sonrası olarak planlamaya gidilmesi, tesislerin entegre tesisler olmasına rağmen alansal ve diğer problemlerin görülmesine neden olmaktadır.

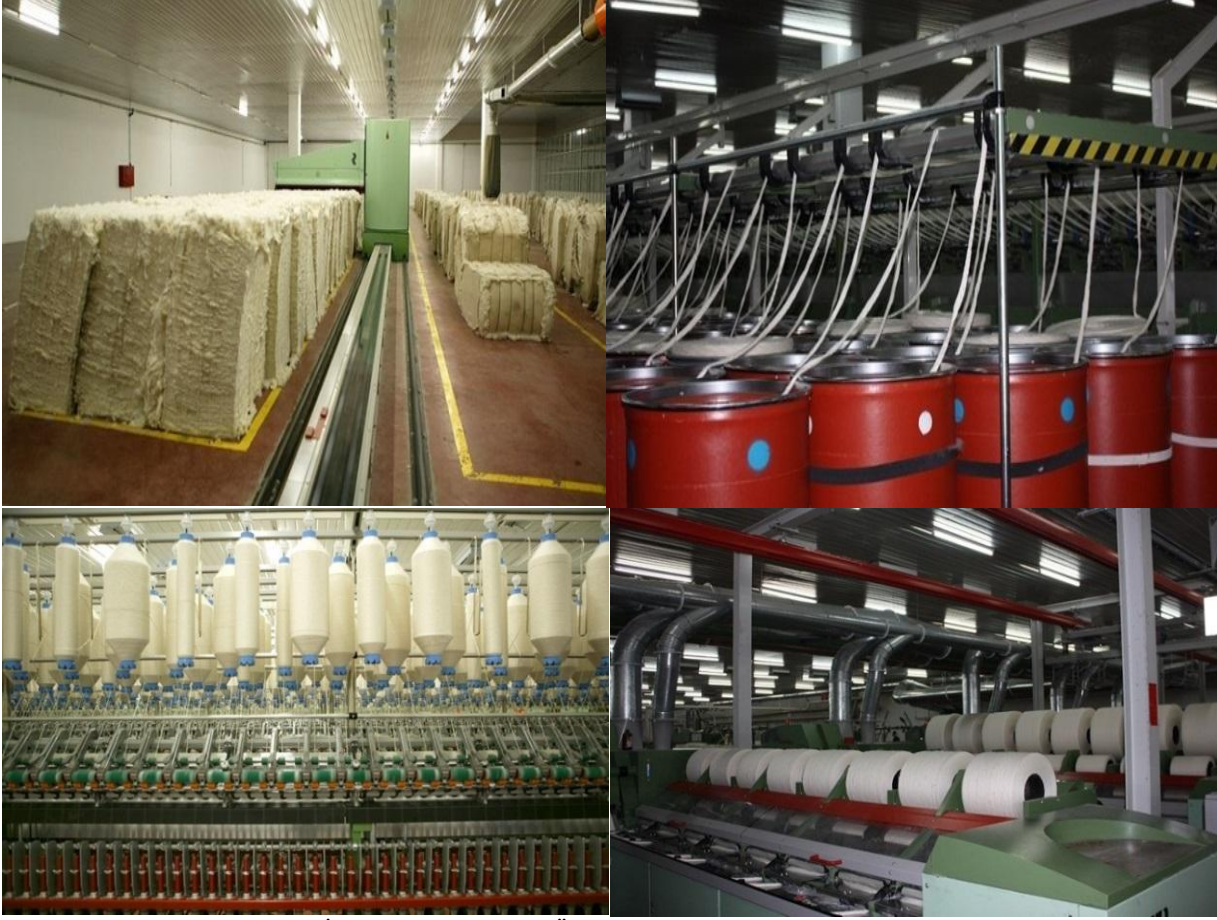

Foto 3: Malatya'daki Tekstil (İplik) Fabrikalarında Üretim Aşamaları,
Kaynak: Ilsan Tekstil Fabrikası, 2012

Malatya I. Organize boş alan kalmaması yeni açılan tesislerin II. Organizeye yönelmelerine ve bundan sonraki büyümenin de II. Organize ile I. Organize ek olarak planlanan alanda gelişmesi sürmesi beklenmektedir.

3.4. Diğer Tekstil Sanayi Tesisleri

Malatya'daki tekstil sektöründeki dördüncü grubu diğer tekstil sanayine dayanan tesisler oluşturmaktadır. 19 tesisin yer aldığı alt sektör çadır ve branda bezi, sentetik çuval, pamuk telefi ve hidrofor pamuk üretim tesislerinden oluşmaktadır. Diğer sektörlerle göre daha küçük olan işletmeler ağırlıklı olarak atık pamuğun değerlendirilmesi, branda ve sentetik çuval üretimine dayanmaktadır. Kuruluş dönemleri 1990 ve sonrasında başlayan sektörde tesis sayılarının artışı belli bir dönemden ziyade düzenli bir artış seyri izlemektedir. Sektörde istihdam edilen toplam kişi sayısı 400 kişi civarındadır. Dağılım alanlarında organizelerin etkin olduğu sektörde tekstil fabrikalarına yakın olma eğilimi izlenimini vermektedir. Özsan Sanayi Sitesi ve şehirsal alanda da dağılım gösteren tesisler pazar alanlarına yakınlık, mevcut bir tesisin olması gibi etkenlerde tesislerin dağılımı üzerinde etkili olmaktadır.

3.5. Deri ve Ayakkabı Sanayi

İlde tekstil sektörü içinde yer alan beşinci ve son grup deri üretim ve deri işleme tesisleridir. 9 tesisin yer aldığı sektörde 2 tesis deri üretimine diğer tesislerde ayakkabı üretimine dayanmaktadır. Sektörde kayıtlı çalışan 100 civarında kişi olmasına rağmen saha çalışmasında bu sayı 250 civarında tespit edildi.

Malatya'nın Arapkir, Elazığ'ın Ağın ve Erzincan'ın Kemaliye ilçelerinde deri sanayi ve kunduracılığın geçmiş yüzyıllardan beri devam eden ekonomik faaliyetler içinde yer alması, Malatya'da sektörün gelişmesine katkı sağlamıştır. 1920'li yıllarda Arapkir'de 48 kundura atölyesinin, Kemaliye'de 1950 öncesinde 7 debbagin bulunması ve 1967 yılında Ağında deri fabrikasının kurulması sektördeki önemli gelişmelerdir (Karakas, 1996:162-174). Arapkir'deki deri ve ayakkabı imalatındaki uzmanlaşma, kendine has bir yemeni ve ayakkabı üretim tarzının gelişmesine, üretimde metal çivi yerine 4-5 cm boyutunda gürgen veya fırınlanmış kayın ağacından yapılan tahta çivili ayakkabı üretim yapısının ortaya çıkmasını sağlamıştır (www.malatyakulturturizm.com). 1950 sonrasında Arapkir'deki deri ve ayakkabı ile uğraşanların Malatya'ya taşınması deri ve ayakkabı sektörünün Arapkir'de zayıflamasına, Malatya'da ise geçici olarak güçlenmesine neden olmuştur (Saha anket Çalışması, 2012).

1950'li yıllarda Malatya Yeşilkaynak Mahallesiindeki Dabakhane sokak deri üretim tesisleri için ayrılmış, dericilerin bu alanda yapılanmaları için ortam teşkil edilmeye çalışılmıştır. Geçen süreçte Malatya'da da gerilemeye devam eden deri sanayi 1990'lı yıllarda Dabakhane Sokakta bulunan üçüncü tesisin kapanması ile Malatya'da bulunan tesis sayısı üçten ikiye düşmüştür(Saha Anket Çalışması, 2012). Deri sanayinin gerilemesine rağmen ayakkabı üretimi varlığını koruyarak Türkiye'deki önemli ayakkabı üretim merkezleri içinde kalmayı başaramıştır (EB, 2012:1). Deri sanayinin Malatya'da gerilemesinde deri üretim tesislerinin istenilen maliyette deri üretememeleri temel nedenlerden biridir. Deri üretim tesisleri, ayakkabı üretim tesisleri için istenilen nitelikte hammadde temin edememesi nedeniyle hammadde temin alanlarının il dışına kaymasına ve deri üretim tesisleri ile ayakkabı üretim tesisleri arasında zayıf bir bağ olmasına neden olmaktadır.

Malatya'daki ayakkabı üretim tesislerinde emek yoğun ve teknik personel açığının olduğu bir yapı söz konusudur. Dağılım alanı olarak özellikle Yeni Hamam ve Küpçüler Sokak civarındaki İşhanlarını seçen ayakkabı üreticileri kira maliyetleri ve çoğunlukla diğer işyerlerinden tecrit edilmiş hanların orta ve üst katlarına yönelmektedirler. Deri üretim tesislerinin dağılımında ise Yeşilkaynak mahallesiindeki Dabakhane Sokak belirlemektedir. Bu alanın özellikle belediyenin hayvan alım satım pazarına yakınlığı tesisler için bir avantaj teşkil etmektedir.

4. MALATYA'DAKİ TEKSTİL SANAYİNİN HAMMADDE TEMİNİ ALANLARI

Konfeksiyon sanayine dayanan tesislerin hammadde temin alanlarını tesis ölçeği belirlemektedir. Küçük ve orta ölçekli konfeksiyon işletmelerinde belirgin bir şekilde İstanbul ili öne çıkarken büyük ölçekli işletmelerde Kayseri, Gaziantep, Malatya (Gap, Sanko, Orta Anadolu Mefruşat) ve İstanbul belirlemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde İstanbul'un dışında hammadde alanı olarak Malatya belirse de eksik kalan bir ürün veya aksesuar malzemesi gibi ürünlerin dışında önemli bir tedarik alanı olarak ortaya çıkmamaktadır. Konfeksiyon üretim tesislerinden entegre olan tesisler hariç diğer tüm tesislerde hammadde olarak kullanılan ürünlerin tümüne yakını fason çalışılan firmalar tarafından gönderilmektedir.

Tekstil sektöründeki örme (kumaş) üretimi yapan tesislerin hammadde(iplik) temin alanlarını fason çalıştırdıkları firmaların bulunduğu iller belirlemektedir. Çoğunlukla nakliyenin de fason çalışılan firmaya ait olan sektörde hammadde temin alanları öncelikli olarak Malatya ardından Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Kayseri illeri ortaya çıkmaktadır. Malatya'daki fason çalışan örme (kumaş) dokuma tesisleri fason çalıştırdıkları firmalara alan ve mesafe olarak yakın olma eğilimindedirler.

İplik üretim tesislerinin hammadde temin alanları (pamuk ve polyester, viskon vs) hem yurtiçi hem de yurtdışı hammadde temin alanlarından oluşmaktadır. Temin alanlarının belirmesinde hammadde fiyatları etkili olmaktadır. Hammadde fiyatlarındaki farklılaşmalar temin alanlarının da yıldan yıla değişiklik göstermesine neden olmaktadır. Yurtdışı hammadde temin alanları Orta Asya Ülkeleri, ABD, sık olmamakla birlikte Çin, Brezilya, Endonezya'dan oluşmaktadır. Yurtiçi hammadde temin alanları ise Şanlıurfa, Diyarbakır Adana ve Yalova'dır. Şanlıurfa ve Diyarbakır pamuklarındaki fire oranlarının fazla olması(% 10-15) tesisleri ABD pamuğuna yönlendirmektedir. Yapılan bir çok

entegre olan tesisler de ise 500-1 milyon TL arasındadır. Deri üretim tesislerinde ise 1 tesiste aylık ortalama 10.000 TL, diğer tesislerde ise 1000 TL civarındadır. İldeki en yüksek taşıma maliyetlerinin çıktığı tekstil sektöründe taşıma sistemleri ve araç sayılarında oldukça sistematik ve paralel bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Tekstil sektöründeki mamul maddelerin taşınma maliyeti hammaddelerin taşınma maliyetine göre daha düşük kalmaktadır. Taşınma maliyetinin yüksek veya düşük çıkmasında genelde firmaların kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar belirleyici olmaktadır. Konfeksiyon ve örme sanayinde aylık ortalama taşıma maliyeti 5-10 bin TL, iplik üretim tesislerinde 20-150 bin TL, entegre tesislerde 50-400 bin TL, diğer tekstil üretimine dayanan tesislerde 10 bin TL, deri sanayinde ise mamul madde taşıma maliyetleri alıcı veya fason çalıştıkları firmaya ait olmaktadır.

Hammadde temininde pamuk ABD gibi deniz aşırı ülkelerden ithal ediliyorsa Mersin Limanı ve ardından karayolu ile Malatya'ya getirilmektedir. Şayet hammadde temin alanları Orta Asya ise doğrudan karayolu bağlantısı kullanılmaktadır.

5. MALATYA'DAKİ TEKSTİL SANAYİNİN PAZAR ALANLARI

Malatya tekstil sanayisinde yaşanan hızlı büyümenin ve kümelenmenin diğer bir söylem ile tekstilde merkezi yer olmanın, doğal olarak bir ardülke oluşturması kaçınılmazdır. İç ve dış talebe karşılık verme noktasında geniş bir alan, Malatya tekstil kümesinin kısmen ya da tamamen etki sahası kapsamına girmiştir (harita 5). Her ne kadar Malatya denince akla kayısı gelse de Malatya'nın tekstilde gösterdiği kümelenme, ülkemiz için kayıtsızdan daha değerli ve stratejiktir. Önemli olan bunu uzun vadeli sürdürülebilir ve büyüyen bir bantta devam ettirmektir.

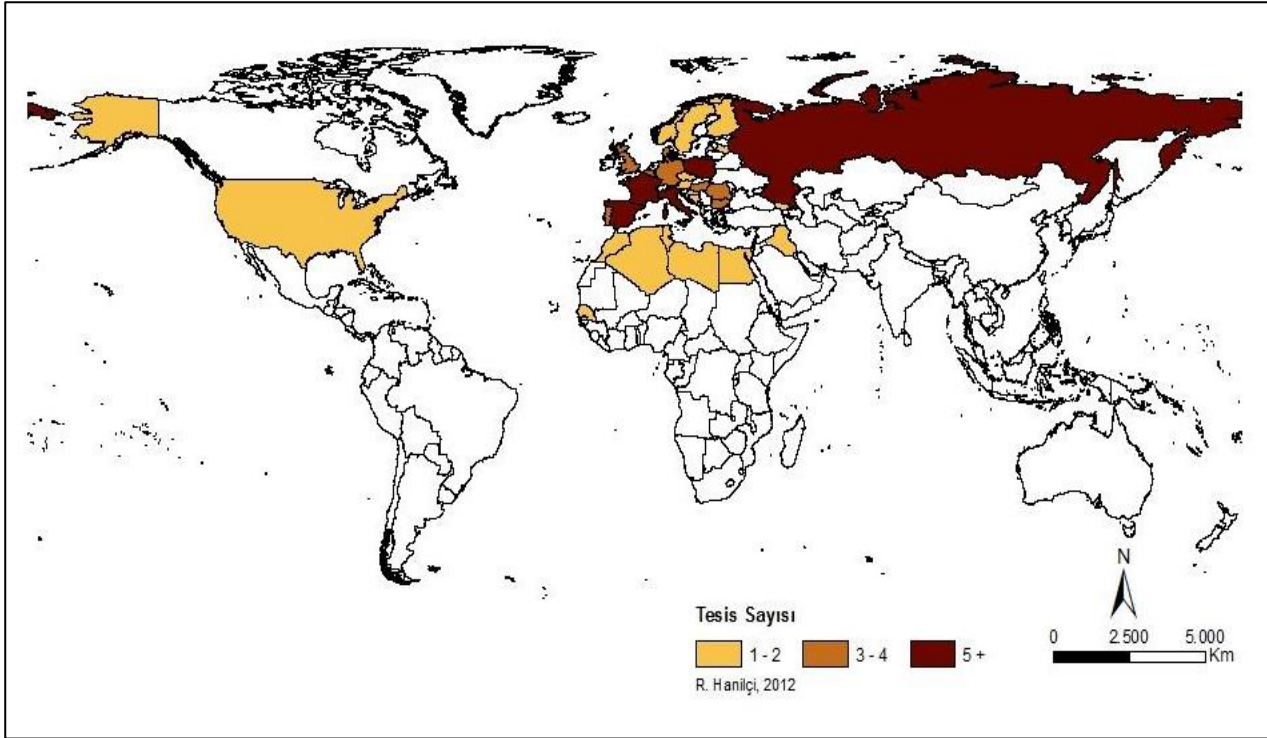
Malatya'daki tekstil sanayine dayanan tesislerin yurt içi ve özellikle yurt dışında geniş bir pazar alanına yayılmaları önemli düzeyde bir ihracat gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Tesis kayıtlarının İstanbul, İzmir gibi farklı illerde olması veya Malatya'daki bir çok firmanın fason çalışması ildeki tekstil sanayine dayanan tesislerinin ağırlığının silik kalmasına neden olmaktadır. Yıllık 200 milyon \$ civarında tekstil ihracatı gerçekleştiren Malatya ili toplam kayısı ihracatı yakın bir seyir izlemektedir⁷.

Tekstil sanayinde fason çalışan firmalarda ihracat, üretim yaptıkları firmalar tarafından gerçekleştirirken, entegre ve şubeleri Malatya'da olan tesisler doğrudan kendileri ihracat yapmaktadırlar. Dolayısıyla ilde fason çalışan firmaların doğrudan ihracat yapmaması, tesis kayıtlarının farklı illerde gözükmemesi ve tekstil sektörü içindeki örme, iplik üretim tesislerinin yapısal(Türkiye'de ham kumaş veya doğrudan iplik satışından ziyade işlenmiş ürün ihracı söz konusudur) olarak ihracat eğiliminin zayıf olması 45 tesisten 17 tesisin ihracat yaptığı sonucuyla karşılaşılmamasına neden olmaktadır.

Yapılan toplam ihracat, tesislerin toplam üretimi içinde % 10 ile 100 arasında değişmektedir. Tekstil sektörünün genelinde hem toplam üretime göre ihracat miktarının daha düşük seyrettiği sektörler hem de tesis sayısı olarak daha az sayıda tesisin ihracat yaptığı sektörler örme ve iplik üretiminde dayanan tesislerdir. İldeki tekstil sektöründeki deri üretim tesislerinde dikkati çeken hususlardan biride deri sanayinin tekstil sektörü ile herhangi bir şekilde bir bütünleşme sağlayamamasıdır. 6 deri üretim-işleme tesisinin hiçbirinde ihracat eğiliminin görülmemesi ve tekstil sektöründeki herhangi bir alt sektörde üretimin ortak olmaması sektördeki önemli sorun ve kayıplardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Malatya'daki konfeksiyon sanayinde İstanbul, İzmir, Malatya ve nadiren (bir tesis) doğu illeri yurt içi pazar alanlarını, İtalya, İngiltere, Fransa, Rusya, İspanya, İsveç ve Avrupa'nın diğer ülkeleri ise yurtdışı pazar alanlarını oluşturmaktadır. Birçok tesiste Avrupa ülkelerinin geneli pazar alanı olarak belirlemekte ve bazı tesislerin pazarlama üsleri Avrupa ülkelerinde bulunmaktadır (harita 3, 4).

⁷ Malatya ihracatının TÜİK, TİM gibi kurumların istatistiklerine yansımamasında şirket kayıtlarının farklı illere kayıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için "Haniççi (2014) Malatya'da Sanayinin Gelişimi" adlı doktora tezine bakılabilir.

Harita 5: Malatya'daki Tekstil Sanayine Dayanan Tesislerin Yurtdışı Pazar Alanları, 2012

6. MALATYA'DAKİ TEKSTİL SANAYİNİN DİĞER ÖZELLİKLERİ

Malatya'daki imalat sanayi içinde en yüksek personel taşıma maliyetleri tekstil sektöründe görülmektedir. Taşınan personel sayısının fazla olmasına rağmen tesislerdeki vardiya sistemi ve ulaşım güzergâhlarındaki sadeliğin etkisi ile taşıma maliyetlerdeki artış belli bir düzeyde kalmaktadır. Fabrikadan alınan personel şehir merkezine bırakılırken, şehir merkezinden alınan personelin de yine aynı araçlarla fabrikaya bırakılması taşıma maliyetlerinde önemli bir tasarruf sağlamaktadır.

Malatya'daki tekstil sanayine dayanan tesislerin kapalı alanlarına bakıldığında ise üst limit hazır giyim sanayinde 15000 m², örme sanayinde 5000m², iplik ve entegre tesislerde 100000 m², deri ve diğer tekstil sektöründe yer alan tesislerde ise 4000 m² civarındadır. Ölçek olarak çok farklı büyüklükte işletmelerin olduğu sektörde ortalama kapalı alanlar sektör ve tesislerin organize, sanayi Güzergâhı veya şehirsal alanda yer almalarına göre değişmektedir. Konfeksiyon sanayinde kapalı alanlar organize tesislerde ortalama 3000 m² iken şehirsal alanda ortalama 400 m²'ye düşmektedir. Bu farklılaşma tekstil sektöründeki alt sektörlerde de benzerlik göstermektedir.

Tesisler kuruldukları alanlarda üretim artışına bağlı olarak depo, arsa, bina veya ulaşım gibi çok farklı alanlarda birçok problemle karşılaşabilmektedirler. Günde binlerce adet veya yüzlerce ton üretimin yapıldığı tesislerde problemlerle karşılaşmak oldukça doğal bir süreç olarak ortaya çıkabilmektedir. Üretim artışı olan tesislerin gerçek anlamda problemlerle karşılaşmaları ise tesislerin bu problemleri aşamamaya başladıkları, genişleme alanının kalmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Tekstil sektöründeki 143 tesisin (şirket gruplarının eklenmesi ile bu sayı iki katına yaklaşmaktadır) 25'inde(özellikle şehirsal alandaki tesislerde daha fazla problemle karşılaşmaktadır) yer değiştirmek zorunluğu ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum ise ilde yeni sanayi bölgelerinin kurulması veya bazı sanayi bölgelerinin zayıflaması gibi sonuçlara yol açmaktadır (Saha Anket Çalışması, 2012).

Malatya'daki imalat sanayine dayanan tesislerde en yüksek enerji maliyetleri yine tekstil sektöründe görülmektedir. Pamuğun işlenmiş ürüne kadar olan tüm süreçlerin gerçekleştirilebildiği tesislerde, ürünün her bir aşamasında farklı bir nitelik kazandırarak üretim süreçleri devam etmektedir.

Pamuğa her bir aşamada ilave edilen nitelikler yoğun bir emek ve enerji gibi birçok değişkenin kullanım miktarını önemli ölçüde yukarı doğru çekmektedir. İldeki tekstil sanayinde enerji maliyetleri tesis ölçeği ve bulunduğu alt sektör ile paralellik göstermektedir.

İlde enerji maliyetlerinin en yüksek olduğu sektör tekstil sektörü içindeki entegre olan tesislerde görülmektedir. Enerji maliyet ve çeşitliliğinin arttığı sektörde aylık ortalama maliyetler tüm entegre tesislerde 500 bin TL'nin üzerinde seyretmektedir. En yüksek enerji maliyetleri ise aylık ortalama 2 milyon TL'nin üzerindedir (Saha Anket Çalışması, 2012).

Tekstil sektöründeki tesisler genelde hızlı bir büyüme eğilimi gösterir. Bu büyüme eğilimi hem alansal hem de makine, çalışan, üretim ve diğer alanlarda gerçekleşmektedir. Ekonomik daralmalara rağmen ilde sürekli büyüyen bir tekstil yapısının varlığı söz konusudur. Genel kriz ve daralmalardan önemli bir şekilde etkilenen sektörde kriz dönemlerinin bitimi sonrasındaki ay veya yıllarda sektör % 100 kapasite ile çalışarak kriz dönemlerinin etkilerini hızlı bir şekilde üzerinden atmaktadır.

İlde tekstil sektöründe ölçek olarak ulaşılabilecek en son sınıra dayanan bir çok tesiste büyüme, üretimin miktarının artırılması yönünde değil, tesislerin verimliliğinin artırılması ve farklı alanlarda kayması(inşaat, enerji, haberleşme vs) yönündedir. Yatırımların tekstil sektörü dışına çıkmasında tekstil sektöründeki karlılığın diğer sektörlerle göre azalması ve tesislerin maksimum büyüklüğe erişmeleri etkili olmaktadır.

Foto 3: Türk Girişimci Bölgesi, Kahire, Mısır, 2013
Kaynak: T. Yıldız 2012.

Malatya'daki tekstil ve diğer sektörlerin diğer bir özelliği tesislerin Türkiye içinde ve dışında yer değiştirmesidir. İlin oluşturmuş olduğu kent ekonomisi geniş bir alandan etkilenme ve etkileme durumdadır. Büyüyen bir sanayi ve ticaret ağı ile Türkiye'deki diğer illerden yatırım çektiği gibi yurt dışında da önemli yatırımlar gerçekleşmektedir. Bu yatırımların başında 2005'li yıllarda yurtdışına yönelen tekstil sektörü oluşturmaktadır. Orta Asya'daki ucuz işçilik, enerji ve hammadde (pamuk) kaynakları, tekstil tesislerinin Orta Asya'ya ülkelerine taşınmasına neden olmuştur. Özellikle enerji kaynakları ve hammadde açısından cazip olan Orta Asya ülkeleri (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan) zayıf ticaret yapısı, oturmamış hukuk sistemleri ve sanayi sektöründeki önemli altyapı eksiklikleri nedeniyle tesislerin Orta Asya'ya yönelmeleri sınırlı kalmıştır.

Malatya'daki tekstil sanayine dayanan tesislerinin yöneldiği önemli ülkelerden biride Mısır'dır. Türkiye'deki farklı illerden bir çok tekstil firmasının özellikle konfeksiyon üretim tesislerinin yöneldiği Mısır'da Kahire'de Türk Girişimci Bölgesi kurulmuştur. Tekstil üretim tesislerinin Mısır'a yönelmesinde ABD'nin Mısır'dan ihracat yapan firmalara kota uygulamaması etken olmaktadır⁸ (Saha Anket Çalışması, 2012; Tursun, 2004). Yurtdışında açılan tesisler, Malatya'daki firmaların çoğunlukla ikinci veya üçüncü tesisleri şeklindedir.

Tekstil sektörü dışındaki makine, gıda, inşaat sektörlerinde de Malatya'dan yurtdışına yatırımlar olmaktadır. Sanayici olmanın verdiği girişimcilik ve fırsatları değerlendirme Malatya'daki firmaların kendi sektörleri dışında farklı ülkelerde bir çok yatırım yapmalarında etken olmaktadır. Özellikle inşaat, telekom, enerji sektörlerindeki kar oranlarının bir çok sektörden daha fazla olması yatırımların farklı sektörlerden bu alanlara yönelmesine neden olmuştur.

7. SONUÇ

Malatya İli, doğu illeri arasında tekstil kümelenmesi bölgesinin başarılı örneklerinden birini oluşturması açısından oldukça önemlidir. Kıyı, batı ve bir kaç iç bölgeye sıkışan sanayi bölgelerinin mevcut sınırlar dışına çıkması diğer bölgelerde de sanayi faaliyetlerinin kümelenebileceğini göstermektedir.

Malatya'daki tekstil kümelenmesi, makine parkı birikimi, yetişmiş olan kalifiye elamanları, oluşturmuş olduğu pazar ve hammadde tedarik alanları, sermaye birikimi ile dinamik bir üretim bölgesini oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre yıllık toplam ithalat-ihracat 400 milyon \$ gözükmese rağmen gerçekte 950 milyon dolar ithalat-ihracat gerçekleştiren Malatya, komşu olan Şanlıurfa, Adıyaman ve Elazığ illerine de tekstili öğretmiştir.

2015 sonrası dönemde Malatya'da güçlenen tekstil kümelenmesi, Türkiye ortalamalarının üzerinde büyüyerek mevcut konumunu daha da güçlendirmiştir. Özellikle TÜİK verilerinin tebliğ edilen adrese göre kaydedilmesi, Malatya'da yapılan üretimin çoğunlukla İstanbul gibi büyük illerin kayıtlarına ilave edilmesine neden olmaktadır. Diğer kamu kuruluşları ve birçok araştırmacının TÜİK verilerini kullanması ve TÜİK verilerine dayalı yorumlar yapılması bu yanılığın büyüyen artmasına neden olmaktadır. Sonuçta, Malatya'da "tekstil kümelenmesinin olmadığı veya zayıf bir yığılmanın olduğu" gibi yanılığın dolu bir sonuca götürmektedir. Oysa tekstil kümesi Malatya ve ülkemiz ve Dünya için stratejik bir değere ulaştığı gözlemlenmektedir. Büyüme hızı da beklenenden daha yüksektir. Bununla birlikte kümelemenin temel getirileri şunlardır:

- Türkiye'nin tekstilde lider ülke stratejisine uygun biçimde Dünya ölçeğinde Türkiye tekstil kümelemesinin bir ayağı olmuştur.
- Bulduğu coğrafi konum (nüfus ve yer avantajı) tekstilde üretim faktörleri ve girdiler için uygun koşullar ile firmalara maliyet avantajı kazandırmıştır.
- Ülkemizin ana sanayi aksı olan Doğu Marmara bölgesinin dışındaki büyüme ile hem alternatif, hem de tekstil ana sanayini destekleyici bir rol oynamaktadır.

⁸ Mısırdan ABD'ye yapılan ihracatlar da, ihracat yapılan miktarın yaklaşık %10'nun İsrail'den yapılma şartı bulunmaktadır (Tursun, K. 2004).

- Malatya'nın coğrafi konumu, Kuzey ve Güneybatı Asya pazarlarına kolay erişimi mümkün kılmıştır. Bu da kümelenmenin büyümesinin ana motivasyonu olmuştur.
- Tekstil ana sanayisi ile Malatya tekstil kümesinin tamamlayıcı çalışma sistemi Kuzey Afrika ve Güneybatı Avrupa pazarlarına da kolay erişime imkân tanımıştır.
- Tekstilde ölçek ekonomisi etkisi, maliyetleri cazip hale getirmiştir.
- Malatya ve çevresinde işgücü ve istihdamın artmasına katkı yapmıştır.
- Tekstil firmaların ihracat ve satışlarının artmasını sağlar.
- Tekstil sanayisinde karlılık ar-ge yatırımlarını hızlandırmış ve teknolojik yenilenme ile hammadde-Pazar üstünlükleri elde edilmiştir.
- Malatya tekstil sanayisine entegre olan Elazığ ve Adıyaman ile bölgesel ivmelenme kalkınma oluşturmuştur. Bölge ekonomisine büyük bir canlılık getirmiştir.
- Tekstil yatırımcılarını bölgeye çekerek, oldukça önemli bir işlev görmeye başlamıştır. Tekstilde oldukça büyük bir yatırım merkezi olma yolundadır.
- Kümelenmeyi destekleyen dışsal yatırımlar ve teşvik, sürdürülebilirliği desteklemektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, E; Bülent, E. (2019), 19. ve 20. Yüzyıllarda Harput Bölgesinin Tekstil Sektöründeki Ticari Gelişmeleri, Anadolu Üniversitesi, Sanat-Tasarım Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, Eskişehir

BSTB (2015), Hazır Giyim Ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu, 2015/2, Ankara

Danacı, M.C., Uluçol, O., (2010), "*En Son Yaşanan Küresel Finansal Krizin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin İşletmeler Bazında Değerlendirilmesi ve Bir Örnek Olay*", 1. Uluslararası Turgut Özal Siyaset ve Ekonomi Kongresi, ss. 867-889, 15-16 Nisan 2010, İnönü Üniversitesi, Malatya

Dişbudak, C., (2010), *Ekonomik Kriz: Kazananlar ve Kaybedenler*, Uluslararası Sempozyum-V, Balıkesir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, 27-29 Mayıs 2010 Erdek/Balıkesir

DPT (2007), IX. Kalkınma Planı, Tekstil, Deri ve Giyim Sanayi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

DPT (2014), X. Kalkınma Planı, Tekstil-Deri Hazır Giyim Çalışma Grubu Raporu, Ankara

DPT (2018), XI. Kalkınma Planı, Tekstil-Deri Hazır Giyim Çalışma Grubu Raporu, Ankara

Ekonomi Bakanlığı (2012), Ayakkabı Sektörü Raporu, İhracat Genel Müdürlüğü Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri Daire Başkanlığı, Ankara.

Hanilçi, R. (2014), Malatya'da Sanayinin Gelişimi, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı Beşeri Ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, (Doktora Tezi)

Harris, C. D. (1954), "The, Market as a Factor in the Localization of Industry in the United States, Annals of the Association of American Geographers", 44(4):315-348.

Hepektan, C.E. (2010), *2008 Ekonomik Krizin Türkiye'nin Dış Ticaretine Yansımaları*, Uluslararası Sempozyum-V, Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 27-29 Mayıs 2010 Erdek/Balıkesir

Karakaş, E. (1996), Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın-Arapkir ve Kemaliye İlçeleri, T.C. Fırat Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ

Kibritçioğlu, A. (2001), *Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001*, Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:1, sayı:41, Ankara

Krugman, P. (2000), "Where in the World is the New Economic Geography," (The Oxford Handbook of Economic Geography içinde) sf:49-60, Oxford University Press, Oxford.

Marshall, A. (1890), Principles of Economics, London: Macmillan.

MSTO (2013), İmalat Sanayi İstatistikleri, 2005-2012, Malatya

Ökçün, G. (1970), Osmanlı Sanayi 1913, 1915 Yılları Arasında Sanayi İstatistikleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No: 299, Ankara.

Pamuk Ş. (2005), Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık Ve Büyüme: 1920-1913, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sena Ofset, İstanbul.

Quataert D. (1999), Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, İletişim Yayınları, İstanbul.

STB (2010), Tekstil, Hazır Giyim, Deri Ve Deri Ürünleri Sektörleri, Sanayi Genel Müdürlüğü, Ankara

Tursun, K. (2004), Nitelikli Sanayi Bölgelerine Genel Bir Bakış, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı 41, Ankara.

Weber, A. (1909), Theory of the Location of Industries, The University of Chicago Press, 1909, Chicago.

Wheeler, J. O., Muller, P. O., Thrall, G. I., & Fik, T. J. (1998), Economic Geography, Wiley & Sons. New York.

Yavan, N. (2006), Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Yavan, N. (2012), "Türkiye'de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz," Coğrafi Bilimler Dergisi, 10 (1), sf: 9-37, Ankara.

<http://www.malatyakulturturizm.com>, 14.11.2012

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik> SGK, İşyeri ve Sigortalılara Ait İstatistikler, 2010-2020 Son Erişim Tarihi: 06/10/2021